

International Journal of Language Education and Teaching
Volume 1 / 2013

BALKAN TARİHİ KARŞISINDA YAHYA KEMAL BEYATLI'NIN ŞİİRİ

Ramazan TOPDEMİR

İstanbul University
Institute of Eurasia

ÖZET

Şairler, yazarlar, ressamalar, musikişinaslar, sanatçılar milleti, millet, devleti devlet haline getirir ve geleceğe taşırlar. Eserleriyle toplumun milli ve manevî değerlerini oluştururlar. Şairler milli kimliğimizin kurucuları ve manevî mimarlarıdır. Türklerin, Balkanlarda geliştirip yaydığı medeniyet ve kültürün mazisi derinlere dayanmaktadır. Türklerin, Balkanlardaki mücadeleleri, zaferleri, yenilgileri, sosyal münasebetleri edebiyatımızda geniş bir şekilde işlenmiştir. Şairlerimizden Yahya Kemal Beyatlı da doğduğu Üsküp'ü ve Balkan şehirlerinin maddi ve manevî yönünü lirik bir şekilde şiirlerinde ele almıştır. Şair, Üsküp'te ve Balkanlarda geçirdiği çocukluk ve gençlik yıllarının hüznelerini, sevinçlerini, özlemlerini içli bir şekilde ele alır. Yahya Kemal, Osmanlı tarihinde yer alan ilk şiiri Üsküb'ün fethidir.(1392)Selçuklulardan başlayıp Osmanlı dönemlerini anlatırken coğrafya sınırlarını da çizer:

Geldikti bir zaman Sarı Saltık'la Asya'dan
Bir bir diyâr-ı Rûm'a dağıldık Sakarya'dan

Yahyâ Kemâl'in şiirlerinde yer alan bir başka husus da Balkanların Türkleşmesi – İslamlaşması ve medeniyetimizin bu coğrafyadaki gelişimiyle inceler. Yahya Kemal, evlâd-ı fâtihanın kurduğu Türk mimarisine, Türk tarihine farklı bakış açıları ile Balkan şehirlerini anlatarak, dünden bugüne gelen mili ve manevî değerlerimizi hatırlatılır. Özellikle Balkan şehirlerini şiirlerine konu edinen Yahya Kemal; sosyal, kültürel ve lirik temaları ile Balkanların zengin kültürel yapısını edebiyatımıza kazandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Şiir, Coğrafya, Osmanlı, Türk Tarihi.

POEM OF YAHYA KEMAL BEYATLI IN FRONT OF BALKAN HISTORY

ABSTRACT

Poets, writers, artists, music lovers, artists, nation, nation, state, and future carry the state makes. Works of national and moral values of society form. Poets of the founders of the national identity, and spiritual architects. Beyatlı Yahya Kemal, the most important is a cornerstone of our identity. Turks in the Balkans to develop and spread of civilization and culture is based on deep slate. Turks in the Balkans, the struggles, victories, defeats, is treated to a wide range of social relations literature. Beyatlı poets of the birth of Yahya Kemal Balkan cities Skopje and the lyrical poems dealt with the moral and material direction. The poet spent his childhood and youth years in Skopje and the Balkans, sorrows, joys, aspirations takes a sensitive manner. Yahya Kemal, established Turkish architecture, with different perspectives on the history of the Balkan cities in Turkey by telling us yesterday, far from the shaft, and spiritual values, recalling the necessity to determine whether we're having our values gives the message.

Yahya Kemal Balkan cities, especially focusing on the poetry of the social, cultural, and lyrical themes literature, Balkans brought the rich archive. Yahya Kemal and the Balkans drawing the attention of new generations, our history, our civilization in poetry in a different way to learn by.

Key Words: The Balkans, Geography, Ottoman, Poem, Turkish History, Culture.

Giriş

Yahya Kemal'in şiirlerinde tarih önemli yer tutar. Şairin doğduğu ve büyüdüğü Balkan şehirlerinin kaybı, onda dindirilmesi imkânsız bir acı ve hasret doğurmuştur. Tarihe bakış tarzında bu duyguların büyük tesiri vardır. Şair, Balkan şehirlerine bağlı kaybolan çocuk sevincini Osmanlı tarihi ile onun en güzel saydığı İstanbul'da arar.

1902 Nisanı'nda İdadi öğrenimini tamamlaması için İstanbul'a gönderilen Yahya Kemal, yazın Besim Ömer Paşa konağında, sonbahardan sonrasını da yine akrabalarından İbrahim Bey'in Sarıyer'deki evinde geçirir. Türk musikisi ve onun inceliklerini, İbrahim Bey'in evinde yapılan musikî icra meclislerinde öğrenir. Buraya sık sık Kanunî Hacı Arif Bey başta olmak üzere devrin tanınmış musiki üstâtları gelir, Kemal de bunları hayranlıkla dinlerdi. Şehsuvar Paşa "evlâd-ı fâtihan"dandır. Evlâd-ı fâtihan, ilk Rumeli fâtilhlerinin çocuklarıdır. Bunlar II. Murat devrine kadar Rumeli'ye yerleştirilen ilk gaziler ve onların çocuklarıdır. Paşa'nın soyu, 1377'de Niş'i fetheden Yahşi Bey'in Şehsuvar Bey'e kadar dayanır. (Yahya Kemal:1975,s.23-24)

Yahya Kemal, ilköğretimine Üsküp'te Sultan Murat Camisinin yanındaki Yeni Mektep'te, amin alayları, ilâhiler ve dualarla başlar. Yanında Beyanbaba Türbesi vardır. Burada bir yıl kadar okuduktan sonra Üsküp'ün ilk modern mektebi olan Mekteb-i Edeb'e devam eder. Çocukluk hatırası ile ilgili kullandığı ifadeler oldukça anlamlıdır:"Biz ki minâreler ve ağaçlar arasında ezan seslerini işiterek büyüdük. O mübârek muhitten çok sonra ayrıldık, biz böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz. Fakat minâresiz ve ezansız semtlerde doğan, Frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlayamayacaklar!"

Yahya Kemal Beyatlı 2 Aralık 1884'te Üsküp'te doğdu. Balkanlara, çok eskiden yerleşmiş akıncı beylerinin soyundan bir ailenin çocuğu olan Yahya Kemal'in asıl adı Mehmet Ağâh'tır. Ailesinin en tanınmış şahsiyeti III. Mustafa devrinin sancak beylerinden Şehsuvar Paşa olduğu için "Beyatlı" soyadını almıştır. (a.g.e)

I. Balkan Şehirleri

Yahya Kemal'in düşünce dünyasının temelleri, çocukluk yıllarında atılır. Annesi Nakiye Hanım çok dindar bir kadındır. Beş vakit namazını kılar. Küçük Yahya Kemal'e Kur'ân öğretir, Yazıcızâde Mehmet Efendi'nin Muhammediye'sini okur, Yunus Emre'nin ilâhilerini söyler.

Şair hatıralarında, yaşadıklarını sıkça dile getirir: "Annem bana: Oğlum, dünyada iki insanı sev... Peygamber Efendimizi, bir de Sultan Murad Efendimizi sev! Derdi. Bu Murad adında, Balkanların büyük fâtihtlerinden, Birinci Murad'la İkinci Murad'ın, hizmetleri ve hâtıraları birleşiyordu. Türkleri Balkanlara yerleştiren, Sırp'ları, umûmiyetle İslâvları mağlûb eden; Üsküp'de ulu câmiler yücelten Türk hükümdarları, Balkan Türkleri'nin hâfızasında tek bir Murad adıyla yaşıyordu. Hâsılı annemin söylediği Murad, her iki Murad'dan birleşmiş bir semboldü." (Banarlı: 1986 , s.24-25)

Yahya Kemal, Anadolu ve Balkan coğrafyası içinde geçmişten geleceğe bir sembol haline gelen Süleymaniye'de Bir Bayram Sabahı şiirinde Türklüğün maddi ve manevi değerlerini bütünleştirme gayreti içerisine girer.

«Süleymâniye'de Bayram Sabahı»nda, Anadolu'nun en sınırından başlayarak, başta Balkanlar olmak üzere imparatorluk coğrafyası içinde geçmiş bayram sabahlarının, özlemi, coşkusu, sevinci doyumsuz bir şekilde hatırlatır. Yahyâ Kemâl'in şiirlerinde İstanbul'dan sonra en çok üzerinde durulan yer başta Üsküp olmak üzere diğer Balkan şehirleri ve bu bölgede yaşayan târihî hadîselerle hâtıralarıdır. (Ayda:1979, s.43)

SÜLEYMANİYE'DE BAYRAM SABAHI

...Gökte top sesleri, bir bir, nerelerden geliyor?

Mutlaka her biri bir başka zaferden geliyor:

Kosva'dan, Niğbolu'dan, Varna'dan, İstanbul'dan..

Anıyor her biri bir vak'ayı heybetle bu an;

Belgrad'dan mı? Budin, Eğri ve Uyvar'dan mı?

Son hudutlarda yücelmiş sıra-dağlardan mı?

Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor?

Barbaros, belki, donanmayla seferden geliyor!..

Yahya Kemal'e göre Türkler, Balkanlara hâkim olmakla, o topraklara kültür ve medeniyet götürmüşler ve oraları karanlıktan aydınlığa çıkarmışlardır. Balkan şehirleri, Yahya Kemal'in, doğduğu, çocukluğunun geçtiği, edebi şahsiyetinin şekillendiği mekanlardandır.. Şairin şiirlerinde sürekli özlemle andığı çocukluk günlerinin içinde hatıraları ve Balkanların geniş coğrafyası yer almaktadır. Bir yandan Balkan, kültürü, bir yandan tarih bilgi ve şuuru, hem okuyucu hem de şair üzerinde derin etki bırakır. Serhatlarda geçmiş bir yaşam hem şaire hem de diğer yazarlara örnek teşkil etmiştir.

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.
Kalbimde vardı "Byron" u bedbaht eden melâl
Gezdim o yaşta dağları, hulyâm içinde lâl,
Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,
Duydum akıncı cedlerimin ihtirâsını,

Yahya Kemal, Balkanların sınırlarını, tarihini, kültürünü "Açık Deniz" şiirinde özetler. İlk hatıralar, çocukluğunun ruh dünyasında yer etmiştir. Balkan Savaşları ile beraber, daralan sınırlar mahzunlaşmıştır artık. Geride hep hüzün, hep yokluk kalmıştır. Orduların yenilgisi, şairin ruh dünyasında tahribat yapar. Şair tarihte teselli arar. Mazideki zaferler hep rüyasına girer. Balkan şehirleri, elden birer birer çıkarken, gurbetlik duyguları da çekilmez bir hal alır. Şair bu psikoloji içerisinde Balkanları anlatır. Açık Deniz şiiri okuyucuda hem sonsuzluk fikrini verir hem de Balkan coğrafyasını okuyucunun ruh dünyasına yansıtır. (Yahya Kemal:1969, s:44-46)

II. Üsküp'ün Tarihsel Bağı

Yahya Kemal'in şiirlerinde sıkça rastlanan temalardan birisi de Üsküp şehridir. Hatıralar ve Üsküp şairin hayal dünyasından çıkmaz. Şair adeta Üsküple bütünleşir. Yahya Kemal, çocukluğunun geçtiği Üsküp'ün o zamanki atmosferini hâtıralarında şöyle anlatır: " O yaşlarımda ben Üsküp minarelerinden yükselen ezan seslerini duyarak, içim bu seslerle dolarak yetişiyordum. Minarelerde ezan başladığı zaman evimizde ruhanî bir sessizlik olurdu. Bütün şehri bir mâbed sükûnu kaplardı. ...Bu sesler beni bütün ömrünce bırakmış değildir. Müslüman Türk çocuklarının dinî ve millî terbiyesinde ezan seslerinin büyük tesirine inanırım. Üsküp, bütün yönleriyle bir ecadad toprağıydı. "Evladı Fatihan" neslinden halkı, yaşayışı, düşüncesi, mimarisi ve bütün özellikleriyle Türk olan ve bugün Balkanlarda kalmış" bir şehirdir Şair, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk başkenti olan Bursa ile Üsküp'ü, birbiri ile özdeşleştirmektedir. Bu iki şehir, Osmanlı kültür ve medeniyetinin Anadolu'ya ve Balkanlar'a yerleştiği dönemin sembol şehirleridir. (Yahya Kemal:1976, s: 109-110)

Üsküp ki Şar dağında devâmıydı Bursa'nın
Bir lâle bahçesiydi, dökülmüş, temiz kanın.”

Şair Üsküp'e hassasiyetini ve özlemini Kaybolan Şehir şiirinde şöyle ifade eder:

Üsküp ki Yıldırım Beyazıd Han diyârıdır,
Evlâd-ı fâtihâna onun yâdigârıdır.
Firûze kubbelerle bizim şehrimizdi o;
Yalnız bizimdi, çehre ve rûhıyle bizdi o.
Üsküp ki Şar dağında devâmıydı Bursa'nın

Yahya Kemal, Üsküp'ü kaybediş ızdırabını gönlünün en ücra yerlerinde duymuştur. Ayrılığın bir kopuş olduğunu düşünmemektedir. Zira hâlden kurtuluşu tarihte gezintide bulan Beyatlı, fikri bakımdan Üsküp'ün bir Türk şehri olarak kaldığını belirtir. (Yahyâ Kemâl: 1999,s.121-122)

Şair, Üsküp'e hassasiyetini ve özlemini geniş olarak anlatır: Rumeli Türklerinin uğradığı haksızlıklar, yaşadıkları ızdıraplar ve kayıp ettikleri topraklar 'aslında Bizim Diyar'dır. Azınlıkların uyanan milliyetçilikleri, düşmanlarla yaptıkları ortaklık Rumeli topraklarını da kayıp etmemize neden olur.

III. ANNE TOPRAĞI ÜSKÜP

Yahya Kemal'in manevi şahsiyetinin teşekkülünde doğduğu şehir Üsküp'ün büyük yeri vardır. Yahya Kemal yine hâtıralarında: “Ben, ailece Üsküplü değilim. Niş'liyim. Fakat Üsküp'te doğduğum için iftihar ederim. Çünkü Üsküp, Rumeli'de Türklüğün tekâsüf ettiği yerdir. O kadar Türktür ki, her taşında milliyetimizin ruhu şekillenir.”(Banarlı,a.g.e)

Yahya Kemal'in annesi Üsküp topraklarında yatmaktadır. Bu manada, onun için Üsküp farklı bir değer ifade etmektedir. “ Artık, doğup büyüdüğü, annesinin mezarının olduğu Üsküp şehrinin kayıp edilmesi Şairi bir teselli arayışına yöneltir. Fakat şairi teselli edecek bir şey de yoktur artık. Türk Milletini, kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş bir ağaca benzetir. Annesi, Yahya Kemal'in dini ve tarihi muhayyilesini, şekillendiren tek insandır. “Ezan-ı Muhammedi” adlı gazelini annesinin ruhu için yazmış ve Üsküp'teki kabrine armağan etmiştir.

EZAN-I MUHAMMEDİ

Emr-i bülendsin ey ezan-ı Muhammedi
Kafi değil sadana cihanı Muhammedi
Sultan Selim-i evveli ram etmeyip ecel
Fethetmeliydi alemi Şanı Muhammedi
Gök nura garkolur nice yüzbin minareden
Şehbal açınca ruh-i revan-ı Muhammedi
Ervah cümleten görür Allahü Ekberi

Sonuç

Şiar yaşananlardan asla ümitsiz değildir. Yahyâ Kemâl, her şeyden önce Balkanların fethini ve buralardaki Türk kahramanlığını, şiirlerinde kendi yaşadığı bir mâcera gibi, duyarak işlemiştir. Fetihlerden sonra bu topraklarda gelişen ve kökleşen Türk kültür ve medeniyeti üstünde durmuştur. Bunlarla birlikte Türklüğün bu topraklarda gücünü kaybederek geri çekilmesi, yaşanan göçler ve ızdıraplar karşısındaki hislerini de şiirlerinde etkili bir şekilde ifâde etmiştir.

Ancak şâir, her şeye rağmen ümitsiz değildir. Çünkü Türk milletindeki “fetih rûhu”nun canlılığını koruduğuna inanmaktadır. Şâirin bu şiirlerini güçlü kılan en mühim husus, onlardaki samîmiyet kadar; zaman, mekân ve insan unsurlarını birbirlerine ustaca kaynaştırmış olmasıdır. Şiirin dizelerinde, Anadolu’yu ve Balkan topraklarını vatan haline getirmede ordunun önemli payı olduğu vurgulanmaktadır. Süleymaniye’de abideleşen yapıda, mimarların, mühendislerin ne kadar payı varsa, savaşan askerlerin de o kadar payı vardır. Yahyâ Kemâl’in şiirindeki Balkanları belirli bir zaman dilimi içinde ele almamıştır. Şair, Açık Deniz, O Rüzgâr, Akıncı, Bir Tepeden şiirlerinde Balkanlara yerleşmenin öyküsünü, yaşanan olayları, fetihleri, kayıp edilen toprakları tarihsel bir bakış açısıyla ortaya koyar. Müslümanlık, bu topraklarda; ordunun savaşan askerleri sayesinde “fetih ruhu” ile yayılmış, Anadolu ve Balkan coğrafyasındaki Osmanlı-Türk kültür ve medeniyeti birliğinin ayrılmaz bir parçası ve teminatı haline gelmiştir.

Türklerin, Balkanlarda geliştirip yaydığı medeniyet ve kültürün mazisi derinlere dayanmaktadır. Türklerin, Balkanlardaki mücadeleleri, zaferleri, yenilgileri, sosyal irtibatları edebiyatımızda geniş bir şekilde işlenmiştir. Şairlerimizden Yahya Kemal Beyatlı da doğduğu Üsküp’ü ve Balkan şehirlerinin maddi ve manevi yönünü lirik bir şekilde şiirlerinde ele almıştır.

Şair, Üsküp'te ve Balkanlarda geçirdiği çocukluk ve gençlik yıllarının hüznelerini, sevinçlerini, özlemlerini lirik bir şekilde ele alır. Yahya Kemal, Evlâd-ı fâtihanın kurduğu Türk mimarisine, Türk tarihine farklı bakış açıları ile Balkan şehirlerini anlatarak, dünden bugüne gelen mili ve manevi değerlerimizi bizlere hatırlatarak, değerlerimize sahip olmamızın gerekliliği hususunu mesaj olarak verir.

Kaynaklar

Ayda, Adile, **Yahya Kemal'in Fikir ve Şiir Dünyası**, Ankara 1979, s.43

Ayverdi, Samiha, "**Yahyâ Kemâl Hakkında**", Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahyâ Kemâl Beyatlı, Ankara, 1913, s.219.

Banarlı, Nihat Sâmi, **Yahyâ Kemâl Yaşarken**, İstanbul, 1959, ss.20-21.

Çakır, Ömer ; **Yahya Kemal'de Tarih ve Şiir**, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 125-150- 2008

İslâm Ansiklopedisi, Cilt: X, İstanbul, 1967

Tanpınar, Ahmet Hamdi, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Dergâh Yay. İstanbul 1985.

Yahya Kemâl, **Kendi Gök Kubbemiz**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul, 1999.

Yahya Kemâl, **Eski Şiirin Rüzgârıyla**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay. İstanbul, 1999.

Yahya Kemâl, **Rubâîler**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay. İstanbul, 1963.

Yahya Kemâl, **Bitmemiş Şiirler**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay. İstanbul, 1997.

Yahya Kemâl, **Aziz İstanbul**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1985.

Yahya Kemal, **Mektuplar Makaleler**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1977.

Yahyâ Kemâl, **Çocukluğum, Gençliğim, Siyâsi Ve Edebi Hâtıralarım**, İstanbul 1976.

Yetiş, Kâzım, **Yahya Kemâl Hayatı**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1998